
СВЯЩЕННЕ ПИСАННЯ СТАРОГО І НОВОГО ЗАВІТУ

протоієрей Ярослав РОМАНЧУК

Ставлення християнина до влади і до ближніх згідно з Посланням апостола Павла до римлян

Дана стаття присвячена розгляду актуальної і цікавої в наш час теми – дослідженню вчення апостола Павла про відношення християнина до влади і до земних благ. Автор аналізує, яке значення ап. Павло надає земним благам, управлінню Церквою та відношенню до влади. На підставі послання до римлян показує як віруючому слід будувати ієрархію цінностей. Розкриваючи дану тему, увага приділяється таким питанням: загальним настановам для християн, питанню відношення до влади і до ближніх, по-блажливості до немічних у вірі та служінню ближнім.

Ключові слова: *Послання до римлян, апостол Павло, любов до Бога, любов до ближніх, жертва Богові, влада, ближній, закон, багатство, цінності, немічні у вірі, служіння.*

Постановка проблеми. Тема багатства, ставлення християн до матеріальних благ, до влади і ближніх не може не хвилювати сучасну людину, особливо у наш час, коли матеріалістичні ідеології наскрізь пронизують наше існування, коли дилему «мати» чи «бути» так часто вирішують на користь першого. Таке питання стояло і перед першими християнами, але мудре слово апостолів посприяло правильній побудові ієрархії цінностей. Особливу увагу у висвітленні цього питання слід віддати апостолові Павлові і його письмовим працям, зокрема його посланню до римлян.

Апостол Павло проявляв особливу турботу про розквіт Церкви Христової в столиці світу, адже йому добре відомим був стан

справ у Римі через численних своїх співробітників. Вісті ці були загалом позитивні, і Апостол мав намір відвідати християн Риму (15: 29). Проте різноголосся між юдеями і язичниками, з яких складалася община в Римі, не були принципово усунені, що призводило іноді до взаємного недовір'я або навіть до ворожнечі та розділень. Тому ап. Павло використовує єдино можливий спосіб їх взаємного примирення – розкриває їм принципово нові засоби виправдання перед Богом, нові початки християнського життя в Церкві і нові принципи відношення до влади та одне до одного. Не закон (у юдеїв) і обряд (у язичників), а віра в Христа через таїнства виправдовують грішника перед Богом; не вузьконаціональне братство (у юдеїв) і не лицемірство й корисливість (у язичників), а «любов від чистого серця» до всіх без винятку людей лежить в основі християнської моральності і життя в Церкві.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. До вивчення проблеми відношення до влади і до ближніх у посланнях апостола Павла вдавалися такі дослідники, як архієпископ Аверкій (Таушев), Иванов А.В., прот. Олександр Сорокін, грецький богослов професор Іоанніс Каравідопулос. Я б хотів кількома словами зупинитися на цих постатях. Владика Аверкій був духовним сином архієпископа Феофана Полтавського. Він викладав ряд предметів в джорданвільській духовній семінарії, в тому числі і Новий Завіт, лекції по якому, прочитані в 1951-1953 роках, і лягли в основу його книги «Четвероевангелие. Апостол». Особливість богослів'я владика Аверкія в його віроповчальній чистоті і вірності святоотцівській традиції. Олександр Васильович Иванов багато років викладав Священне Писання і богословські дисципліни у Одеській і Володимирській духовних семінаріях, для нас же цікавим і корисним є його навчальний посібник для студентів духовних навчальних закладів «Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета». Особливої уваги заслуговує академічна праця протоієрея Олександра Сорокіна, в якій чи не вперше за останні кілька десятиліть дані відомості про стан новозавітної науки на даний час. При цьому багатющий матеріал подається в православному, урівноваженому і далекому від крайніх висновків дусі, тобто саме так, як і належить це робити в навчальних посібниках. Цікава і важлива праця Іоанніса Каравідопулоса «Введение в Новый Завет» яка за 20 років з моменту своєї появи в оригіналі витримала кілька видань. Наукова діяльність професора І. Каравідопулоса (нар. 1937) пов'язана з Богословським факультетом аристотелівського університету в Солуні, закінчивши який він продовжив навчання

в університетах Франції та Німеччини. Потім протягом 40 років викладав у солунському університеті на кафедрі Ісагогіка і герменевтики. Професор І. Каравідопулос був членом міжнародного наукового товариства з вивчення Нового Завіту *Studiorum Novi Testamenti Societas*. Його праця «Введение в Новый Завет» стала однією з найбільш поширених підручників у православних богословських університетах Греції. Автор застосував надзвичайно важливий для сучасного читача підхід, що поєднує традиційні позиції святоотцівського передання з використанням стилю та методології, які застосовуються у міжнародній бібліїстиці.

Щоправда, всі ці праці носять здебільшого екзегетичний характер, а це, в свою чергу, вказує на актуальність обраної автором теми дослідження зокрема в реаліях сьогодення.

Мета статті – проаналізувати вчення апостола Павла про ставлення християнина до влади і до своїх ближніх на прикладі його настанов у посланні до римлян. Думки Апостола, викладені у цьому посланні дуже важливі особливо в цей скрутний час, в який ми проживаємо, адже ап. Павло закликає не підкорятися злу, а перемагати його. Зброя, якою можна зло подолати – це добро, любов і правда (Рим. 12:21; Еф. 6: 13-17).

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи досліджувану тему, ми повинні зосередити увагу на загальних правилах християнського життя, відношенні до влади, поблажливості до немічних у вірі і служінні ближнім. Апостол Павло у своєму посланні до римлян висвітлює це наступним чином.

Загальні правила християнського життя (12 гл.)

В основу християнського життя ап. Павло ставить любов, причому спочатку любов до Бога, а потім любов до людини (Втор. 6: 4-5). Але любов істинна тоді, коли люблячий готовий пожертвувати всім, навіть життям, заради того, кого любить. Тому й щодо Бога життя віруючого повинно стати жертвою, безроздільним служінням Йому: «Отже, благаю вас, браття, милосердям Божим, віддайте тіла ваші в жертву живу, святу, благоугодную Богу, для розумного служіння вашого, і не уподібнюйтеся світові цьому, але змінюйтеся оновленням розуму вашого, щоб пізнавати вам, що є воля Божа, блага, угодна і довершена» (12: 1-2) [7, с. 232-233].

Життя наше повинно бути «жертвою живою» Богу, подібно тому, як у Старому Завіті віддавали в жертву тварину. Саме тіло (поняття тіла (*soma*) в ап. Павла має двояке значення: а) як «тілесна форма»; б) тіло в значенні «матерії тіла», яка в земному житті є *sarx* – плоть; а в майбутній – *doxa* (слава, світло)), весь

наш душевно-тілесний організм мусить стати і цією жертвою, і жертovníком, на якому вона приноситься. Для вручення себе Богу треба починати з тіла, оскільки гріх спирається саме на тіло, яке й слід принести в жертву, а не приносити все в жертву тілу, як роблять язичники: християнин зобов'язаний «розіпнути плоть свою із пристрастями і похотями» (Гал. 5: 12), щоб через смерть для гріха увійти до життя вічного [5, с. 594-595].

Жертва Богу повинна бути «свята», тобто слід творити служіння наше в належному настрої, відсікаючи від себе все, що нечисте, не святе.

Жертва має бути «благоугодна Богу», тобто звершена в душі віри, любові до Бога і безкорисливого служіння Богу. Така жертва буває тоді, коли християнин іде шляхом Христовим, живе духовним життям.

Апостол закликає не «погоджуватись із віком цим», але перетворюватися оновленням розуму» (12: 2). «Вік цей» – це світ поза Христом, що живе в гріхах і пристрастях, похоті плоті, а не по Христових заповідях. «Погодитись із віком цим» – це значить прагнути бути «сучасним», жити «як всі». Але християнин уже тут, на землі, живе надчасовим життям, не як всі, а як «святі Божі люди». Треба здобувати благодать Божу для «оновлення розуму», щоб чистим розумом і чистим серцем пізнавати «волю Божу, благу, угодну і довершену» (12: 2) [9, с. 236].

У стихах 3-8 дванадцятої глави Апостол розвиває думку про взаємне наше служіння в Церкві як в єдиному тілі, в якому ми один для одного члени. Треба думати про себе не інакше як про службовий елемент єдиного тіла церковного, не виходячи за межі й не зневажаючи духовного дарування, нам даного. В основі такої свідомості лежить упокорення: «Не думайте про себе більш, ніж повинні думати: але думайте скромно, у міру віри, яку Бог приділив кожному» (12: 3). Тут мірою віри Апостол визначає міру благодатних дарувань, тому що віра є не тільки причиною, але і мірою дарувань.

З любові до Бога витікає ж любов і до ближніх. Апостол закликає до істинного братолюбства, невдаваного, тобто не показного, не лицемірного, а покірливого (12: 9-10). У справах любові не можна бути тепло-холодним, ледачим: «в старанності не лінуйтесь, духом палайте, Господеві служіть» (12: 11). Християнину належить «тішитися надією» майбутніх благ; неминучі на цьому шляху скорботи зустрічати «терпляче»; духовну силу черпати в «молитві постійній» (12: 12). Особливо Апостол заповідає «братолюбство до святих», тобто до християн-мандрівників – проповідників Євангелія (12: 13) [8, с. 175-176].

Християнська любов безкорислива і безмежна, тому ап. Павло закликає розповсюдити її навіть на ворогів: «Благословляйте гонителів ваших; благословляйте, а не проклинайте... нікому не віддавайте злом за зло, але дбайте про добро перед усіма людьми» (12: 14, 17) [2, с. 323-324].

Таке ставлення християнина до того, хто творить зло виходить з глибокого релігійного розуміння природи зла як хвороби людини, джерело якої – у дияволі-спокуснику. Відплатою злом за зло наносилася б рана не винуватцю зла – лукавому, а людині. Але вона й так в біді, у спокусі, у владі зла. Тому істинне її лікування – це добро з нашого боку: воно повинно викликати активність добра в її власній душі, яке присіче творене нею зло і тим завдасть удару спокуснику [4, с. 439-441].

Апостол не велить віруючим взагалі звертатися до судів для задоволення помсти за образу: «Не мстїть за себе, улюблені, але дайте місце гнїву Божому» (12: 19, див. 1 Кор. 6 гл.). Бог Сам воздасть за несправедну образу, але воздасть справедливо і в потрібний час. Людина ж, внаслідок гнїву, судить упереджено, не утримує міри помсти і за те сама буде віддана суду Божому.

Замість помсти краще благодїяти кривднику в його потребі, забуваючи його образи: якщо він голодний, нагодувати його; якщо спраглий, напоїти, і т.д.: «бо, роблячи це, ти збереш йому на голову вугїлля» (12: 20). Що це за вугїлля – це добрі справи й смирення, бо вони гасять і перемагають зло та ворожнечу, втихомирюють ворожість. Якщо ж кривдник не виправиться, то добро, зроблене йому, збільшить його покарання і буде «гарячим вугїллям» гнїву Божого [10, с. 96-98].

Ап. Павло закликає не підкорятися злу, але перемагати його, проте не будь-якою зброєю, а тільки добром і любов'ю: «Не будь переможений злом, але перемагай зло добром» (12: 21). Зло годується злом, і якщо ми виходимо зі сфери зла й творимо добро, то тим самим перемагаємо його.

Про належне ставлення до влади і про любов до ближніх (гл. 13)

У вченні про владу ап. Павло виходить з визнання за нею божественного авторитету: «Немає влади не від Бога» (13: 1). Під словом «влада» ап. Павло розуміє божественну установу, покликану організувати суспільство. Так, Бог поставив Адама хранителем раю, потім дав чоловіку панування над дружиною, потім влада батьків над дітьми; так і у євреїв Мойсей – глава народу; народ очолюють судді, пророки, царі і т.д. Звідси витікає, що всяка вла-

да – від Бога, і ми не маємо права не визнавати Божого встановлення. Християнин – громадянин неба, і він небесного шукає вже тепер, на землі, але це не звільняє його від громадянства країни, де він живе. Тільки тоді, коли влада примушує християнина чинити проти закону Божого, можливий конфлікт, який повинен вирішуватися на користь Бога (Діян. 5: 29) [3, с. 169-167].

Єпископ Феофан говорить, що й начальники бувають і хороші й нехороші на Божий розсуд: добрих поставляє Бог за добро, а поганих попускає на покарання за гріхи людські. Наш обов'язок стосовно до влади – підкорення: в обов'язки влади щодо підлеглих входить, крім іншого, охороняти їх від зовнішніх ворогів, від злочинців [11, с. 316-318]. Євангельський принцип щодо влади: «Віддавайте кесарю кесарево, а Боже Богу» (Мф. 22: 21), в Апостола виражений аналогічно: «віддавайте всякому належне: кому податки, податки; кому оброк – оброк; кому страх – страх; кому честь – честь» (13: 7). Під страхом Апостол розуміє вищий ступінь шанування, а не страх від поганого сумління. Людина не тим принижується, що виявляє іншому шанування, а тим, що не надає його.

Вище, у стихах 13: 1-7, Апостол вказав принцип ставлення до влади, яка за його епохи, звичайно, складалася тільки з язичників, – це обов'язок віддавати «всякому по його чину». А як же бути щодо співгромадян? Апостол вказує на більш універсальний принцип – принцип любові. Якщо борг ми можемо сплатити, то по відношенню до братів повинні вважати себе завжди боржниками в любові: «Не залишайтеся винними нікому, окрім взаємної любові; бо хто любить іншого, той додержав закону» (13: 8) [2, с. 334-335].

Справді, якби в суспільстві запанувала любов, то відпала б потреба і в законах, і в їх охоронцях. Більш того, любов є початком і кінцем усіх чеснот.

Іншим спонукальним мотивом християнської моральності є усвідомлення наближення великого дня Господнього – Його другого пришествя: «наступив вже час прокинутися нам від сну... Ніч пройшла, а день наблизився» (13: 11-12). Нинішній час, коли пройшла ніч старозавітної законності, є світанком славного не вечірнього дня вічного життя. «Отже відкинемо діла темряви і зодягнімось в зброю світла» (13: 12). Діла темряви – це справи гріховні, вони властиві часу ночі, невідання, підзаконності. Для хрещених же, виправданих, освячених наступив день благодаті, їм сяє Сонце правди – Христос, вони вдягаються в світлий і негнаний одяг чеснот і молитви. Сам Христос є бажане наше облачення, і ап. Павло закликає: «Вдягайтеся в Господа нашого Ісуса Христа і піклування про плоть не обертайте на похоті» (13: 14).

Турбування про плоть не має переступати межі розумного й дозволеного [9, с. 240-241].

Одягнення в Христа є онтологічне єднання з Ним через благодать Духа Святого. Таке освячення і обоження людини можливе тільки в процесі духовної боротьби з похиттю її гріховної природи. Апостол закликав до того, чого сам вже досяг на досвіді: «і вже не я живу, але живе в мені Христос» (Гал. 2: 20) [5, с. 597].

Про поблажливість до немічних у вірі (гл. 14)

Вказаний закон любові ап. Павло тепер поширює на «немічних у вірі» братів. «Немічні у вірі» – ті, у кого віра й совість бентежить-ся щоразу, коли вони бачать християн, що поступають у душі християнської свободи. Новонавернені християни з юдеїв поверталися до керівництва законом: дотримували дня суботнього, нехтували певною їжею, що ніби поганить їх. Вони вживали одні овочі і обурювалися, що християни з язичників їдять всяку їжу без вийнятку. А християни з язичників засуджували юдействующих за те, що вони поступають не в душі християнської свободи. Не торкаючись по суті самого питання про рід їжі або про суботній день, Апостол забороняє одним дорікати, а іншим засуджувати [5, с. 598].

Слід чинити в душі любові: «Немічного у вірі приймайте без суперечок про думки» (14: 1).

Апостол заповідає не засуджувати слабкого у вірі (14: 3) не тому, що його справа не коштує засудження, а тому, що він «чужий раб», тобто не твій, а Божий – Бог сильний і має силу поставити його свого часу (14: 4). Бо хоча він і немічний, але не втратив віру і поступає так з ревнощів по Бозі.

Питання про їжу, про суботній день є питанням другорядним, не догматичним, і ап. Павло дозволяє кожному вирішувати його самостійно, лише б було усе на славу Божу (14: 5-8). Саме життя наше належить Господеві, тому і вся поведінка наша повинна прославляти Його: «чи живемо, для Господа живемо; чи вмираємо, для Господа вмираємо» (14: 8). Якщо всі ми Господні, всі раби Його, то навіщо нарікати один на одного? Треба піклуватися тільки про те, як догодити Богові, бо «всі ми станемо перед судом Христовим» (14: 10) [6, с. 231].

Навпаки, віруючий повинен піклуватися про те, щоб не подати привід для спокуси немічного брата (14: 13), але своїм прикладом дати йому можливість виправитися. Такий закон любові.

Що ж до принципового питання про чисту й нечисту їжу, то ап. Павло дає авторитетну відповідь: він має від Самого Господа свідчення, що «Немає нічого в собі самому нечистого» (14: 14).

І поки хтось переконаний в нечистоті чого б то не було, воно і буде нечистим для нього, і він правильно поступає, що не приймає цього. Християнське братолюбство спонукає сильних вірою уникати тих страв, які можуть збентежити совість немічних і навіть спокусити їх і тим погубити немічного брата, перешкодити набуттю ним єдиного важливого: Царства Божого (14: 17-18). Для заспокоєння совісті немічних у вірі Апостол наказує «краще не їсти м'яса, не пити вина і не робити нічого такого, від чого брат твій спотикається, або спокушається, або знемагає» (14: 21).

У житті потрібно керуватися вірою, тобто впевненістю, що все робиться тобою правильно. Якщо ж сумління тебе викриває – не роби, інакше і совість страждає, неспокійна, і перед Богом гріх, бо «все, що не з віри, гріх» (14: 23) [2, с. 366-367].

Про служіння ближнім (15: 1-13)

Ап. Павло у своїй моралі виходить із загального закону християнської любові, яка по суті своїй є служінням іншому, принесення себе в жертву для іншого. «Ми, сильні, повинні терпіти немочі безсилих і не собі догоджати. Кожен з нас повинен догоджати ближньому, на благо, для повчання» (15: 1-2. Про немічних у вірі вже було сказало вище (див. 14: 1). Сильні ж – це ті, які в справі спасіння керуються тільки внутрішнім принципом віри й любові до Бога. Але сильні стали сильними не самі собою, а по благодаті. За принципом взаємної любові і з дяки Богу ми повинні носити неміч немічних, але не заради чоловіковгодності, а «на благо, для повчання» [2, с. 373-374].

Обов'язок служити слабким ґрунтується також і на обов'язку наслідувати Христа. «Бо і Христос не Собі догоджав» (15: 3). Він зглянувся на немочі наші, на Собі поніс гріхи й провину за них, хоча це й коштувало Йому життя, – таким же безмежним, до самопожертвування, має бути і наше служіння ближнім. Універсальність служіння Христа, що виправдав юдеїв за обітницею і язичників за милістю (15: 7-12), накладає й на всіх християн загальний обов'язок служити ближнім «на благо, для повчання» (15: 2). Але для взаємного служіння необхідно, щоб Господь сповнив його силою Духа Святого, тому ап. Павло і молиться, щоб віруючі «силою Духа Святого збагатились надією», щоб Бог сповнив їх «всякої радості і миру у вірі» (15: 13) [5, с. 600-601].

На завершення цього дослідження треба сказати наступне. Висвітлюючи питання відношення до ближніх, ап. Павло вказує, що основою християнської моралі є любов. Люблячий повинен бути поблажливим до тих, хто ще надає значення старим обря-

дам і забобонам. «Краще не їсти м'яса, не пити вина і не робити нічого такого, від чого брат твій спотикається, або спокушається, або знемагає» (14: 21). Ця поблажливість є проявом любові, яка присікає всі чвари. Вона є найбільшим даром, який може принести людина у відповідь на любов Христа Спасителя.

Християни, що досягнули повноти свободи, тобто благодаті, не потребують влади над собою, так би мало бути в ідеалі, але історичні реалії не такі. Християни перебувають найчастіше в стані становлення дітьми і спадкоємцями Божими. Тому різні форми влади необхідні. Не можна також забувати, що потреба у владі є й наслідком гріховності людини.

Апостол Павло рішуче висловився за визнання християнами римської державної влади, але римський імператор не мав для християн сакрального значення, Єдиний же, Хто мав, має і буде мати значення й авторитет для віруючих – Господь і Спаситель світу Ісус Христос.

---

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.
2. Іоанн Золотоустий, свт. Повне зібрання творінь святителя Іоана Золотоустого в 12 томах, том IX в двох книгах, книга 2 / Переклад українською мовою доктора богослів'я протоієрея Михаїла Марусяка під редакцією Патріарха Філарета (Денисенка) – К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2011. – 599 с.
3. Аверкий (Таушев), архиеп. Апостол. Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета, М., Изд.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 1999. – 414 с.
4. Барт Карл. Послание к римлянам. М.: Богословско-библейский институт святого апостола Андрея, 2005. – 580 с.
5. Иванов А. В. Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета. СПб., Изд.: «Воскресение, Лествица, Диоптра», 2002. – 912 с.
6. Каравидопулос Иоаннис. Введение в Новый Завет / перевод М. Михайлова. Изд.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2010. – 368 с.
7. Мюссе Ж. Новый Завет. Популярна енциклопедія / Переклад українською Олега Погребельного, К., видавництво «Махаон-Україна», 2009. – 260с.
8. Никанор (Каменский), архиеп. Казанский и Свияжский. Толковый Апостол. Т. 2: Объяснение первых семи посланий святого апостола Павла. Репринт. – М.: Изд. «Дар», 2008. - 976 с.
9. Сорокин А., прот. Христос и Церковь в Новом Завете. Введение в Священное Писание Нового Завета. М., Изд. Крутицкого подворья, 2006. – 648 с.
10. Феофилакт, архиеп. Болгарский, блаж. Апостол с толкованием текста блаженного Феофилакта, Архиепископа Болгарского. – Смоленск: «Одигитрия» - Православное братство «Смоленской иконы Божией Матери», 2006. – 1344 с.
11. Феофан Затворник, свт. Толковый Апостол. Послания апостола Павла изъясненные святителем Феофаном. В 2-х томах, т. 1. – М.: Изд. «Правило веры», 2008. – 880 с.